

מסכת מועד קטן – שיעור א'

הקדמה למסכת מו"ק, וביאור מהו בית השלחין ובית הבעל

אליעזר דינה, ediena@torontotorah.com

- א. פירוש רש"י למסכת מועד קטן (קעלער) - <https://hebrewbooks.org/47582>
- ב. פירוש רש"י למסכת מועד קטן (קופפר) - <https://www.otzar.org/wotzar/Book.aspx?11263>
- ג. דוקטורט על עניין זה (פוקס) - <https://www.otzar.org/wotzar/Book.aspx?192345>

ד. פירוש המשנה לרמב"ם כאן (תרגום הרב קאפח)

בא בקבלה שחולו של מועד אסור בעשית מלאכה. והמשנה קוראת לחולו של מועד מועד בכל מקום. וכן נתבאר בקבלה הגדרת מלאכות שמותר לעשותן במועד והגדרת מלאכות שאסור לעשותן, וזהו ענין מסכתא זו. ומכלל הדברים שמותר לעשותן הוא כל דבר שאם לא יתעסק בו יהיה בו הפסד גדול כגון האדמה הצמאה והיא בית השלהין, תרגום עיף משלהי, לפי שמחמת צמאונה אם תיעזב בלי מים יפסדו כל אילנותיה, ובתנאי שלא יהא בכך טורח גדול, אבל אם היה בכך טורח גדול אסור לעשותו במועד, ולפיכך אסור להשקות האדמה הצמאה במועד ממים המכונסים וכיוצא בהן מפני שצריך להעבירו בכלי ויש בכך טורח, וזהו ענין מי קילון, וכן מי גשמים מפני שמתקבץ מהן שלוליות וכשיפסק הגשם ויחלוף שפע המים יצטרכו להעביר מהן בכלי.

מהו בית השלחין (או בית השלהין)?

ה. חידושי הריטב"א כאן

מתני' משקין בית השלהין במועד וכו'. פרש"י ז"ל בית השלהין ארץ שהיא עיפה למים שצריכה למים תמיד, פ"י בין גנוניתא דהיינו גן הירק ובין באגי דהיינו שדה תבואה, ולקמן בגמ' גבי בית השלהין שחרבה מעינה דאמרי' בגמרא אילימא חרבה ממש פירש ז"ל שאין בה לא תבואה ולא ירק, ויפה פירש רבינו ז"ל דהא סוגיין בפרק המוכר את הבית (ב"ב ס"ח א') איכא מאן דאמר בגמרא מאי שלהין גנוניתא כדכתיב שלחך פרדס רמונים ואיכא מאן דאמר בגמ' מאי שלהין באגי כדכתיב ושולח מים על פני חוצות דאלמא לשון שלהין עולה על שניהם, ובפרק חזקת הבתים (שם כ"ח א') אמרו בית השלהין וכל דבר שעושה פירות תדיר חזקתן ג' שנים מיום ליום ואלו שדה תבואה אין עושה פירות תדיר וחזקתו ג' שנים ואינם מיום ליום כדתנן בהדיא שדה הבעל חזקתן ג' שנים ואינם מיום ליום אלא ודאי דהתם קרינן בית השלהין גנוניתא שיש בהן ירקות תדיר, ולא משמע דאיכא הפרש בין שלחין בחי"ת או שלהין בה"א כי האותיות האלו מתחלפות זו בזו מפני ששתייהן אותיות הגרון, ובירושלמי (מע"ש פ"ה ה"ב) אמרו לא מימנעי רבנן למידרש בין ה"א לחי"ת וכדאמרינן גבי קדש הלולים, והכא בנוסחי איכא דגריס בית השלהין ואיכא דגריס בית השלחין, ואע"ג דבגמרא אמרינן דלישנא דצחותא היא כדמתרגמינן משלהי ולא הי הרי הוא כאלו אמרו דשלחין כמו שלהין מלשון משלהי, קצבו של דבר כי שלחין הוא נאמר לפעמים לשון כללי על כל ארץ שהיא צמאה למים בין ירק בין גן אילן בין שדה תבואה כדאיתא הכא, ומשום הכי מפרשינן בגמרא לישנא דצחותא שיהא כולל לשניהם, ופעמים נאמר לשון פרטי על גן ירק לבדו או על שדה תבואה לבדו כההיא דפרק חזקת הבתים וכההיא דפרק המוכר, וכשהוא פרטי דורשין אותו כענינו או מלשון שלחך פרדס רמונים שזורעין ירק בנתים או מלשון ושולח מים... ומאי משמע דהאי בית הבעל. רש"י ז"ל לא גריס דהאי משום דמתני' לא איירי בה, אבל יש לומר דאגב ריהטא דנקט דהאי בית השלחין נקטיה להאי נמי.

כמה דמיתותב עולם עם בתולתא. כלומר שעומד לבו מיושב בלא דאגה יתותבן בניכי, ולהכי קרי בית הבעל לישנא דמיתבותא כלומר שהארץ מתישבת ואינה דואגת למים כל כך, ובירושלמי דמקרי בית הבעל על שם שמסתפק במי גשמים כמה דאמרי מיטרא בעלה דארעא שרובע אותה ונקראו הגשמים רביעה ראשונה ושניה.

ו. רש"י כת"י (קעלער) כאן

משקין בית השלחין – שדה בית השלחין שדה לבן של תבואה וכשמתחילין להשקותו אם אינו משקהו תדיר מים נאבד כדתנן בסוף מתניתין: זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד דלא פסדי אבל שתו לפני המועד ישקם במועד דפסדי, אבל השלחין דאילן לא שרי דלא פסדי.
במועד – בחולו של מועד אע"פ שיש בו טורח מלאכה דמשום פסידא שרו ליה רבנן.
ובשביעית – דלאו מלאכות שבשדות חשיבא...
ולא ממי הקילון – בור עמוק ובו מים מכונסין דאיכה טירחא יתירא לדלות, ואמועד קאי דגבי שביעית לא חיישינן לטירחא יתירא.
בית השלחין – ארץ עייפה וצריכה מים תדיר לישנא דמתיבותא – מיושב.

ז. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א אות סט

ודין בית השלחין משתנה לפי מין הנזרע ולפי זמנו בתקופת השנה וכל שנפסד במניעת ההשקאה הוי בכלל בית השלחין...

ח. ישעיה פרק סב פסוק ד

...ולארצך לא יאמר עוד שממה כי לך יקרא חפצי בה ולארצך בעולה כי חפץ יהוה בך וארצך תבעל.

ט. תוספות הרא"ש כאן

ולא מימי קילון. גומא עמוקה שמי גשמים מתאספים שם ודולין ממנה מים בכדים, וכדה על שכמה מתרגמינן קולתה, ולכך נקראין מי קילון.

י. רש"ש כאן

גמרא ומאי משמע דהאי בית הבעל לישנא דמיתבותא כו'. ק"ל מדוע לא קאמר דלהכי נקרא בית הבעל משום דמיטרא בעלה דארעא הוא (תענית ו ב) ולכן נקרא רביעה שרובע את הקרקע וכדכתיב והולידה והצמיחה ע"ש. שוב ראיתי בהריטב"א שהביא כן בשם הירושלמי. וכן הרמב"ם ברפ"ח דפאה הבליע טעם זה בנעימת לשונו:

יא. עיין ר"ח, רי"ף ורא"ש

יב. בית הבחירה כאן

ובתלמוד המערב אמרו כמה תשהא ותעשה בית השלחין עד כדי שתשהא שנים ושלישה ימים לפני הרגל ומפרש בסמוך שלא הותר אלא בשהורגלו להשקותן קודם המועד כגון שהגיעה עונת המים שלו קודם יום טוב והתחילו להשקותן קודם המועד ואם מפסיקין לו יתיבשו הזרעים אבל אם לא התחילו להשקותם אע"פ שהגיעה עונת השקאתם אין משקין שאין כאן פסידא והוא שאמרו בסוף משנה זו זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד כך אנו מפרשים אלא שיש חולקים לומר שכל שלא הגיע עונת השקאתם משקין אע"פ שלא התחילו להשקותם ומפרשים ענין זרעים שלא שתו בענין אחר כמו שיתבאר...